

Uppruni og ástæður frjálsra viðskipta landa á milli

21

Kaupauðgisstefnan eða merkantilisminn var efnahagskenning sem var allsráðandi á 17. og 18. öld. Kaupauðgisstefnan var þjóðernissinnuð efnahagsstefna sem leit á söfnun gulls og annarra góðmálma sem mikilvægustu leið þjóða til hagsældar. Þessi stefna taldi útflutning mikilvægan því að hann var mikilvæg aðferð þjóðarinnar til að afla sér gulls og annarra góðmálma en innflutningurinn var á hinn bóginn litinn hornauga þar sem hann orsakaði útstreymi þessara góðmálma úr landinu. Samkvæmt kaupauðgisstefnunni var nauðsynlegt að beita alls konar viðskiptahömlum til að draga úr innflutningi og auka útflutning þjóðanna. Þeir Adam Smith og David Ricardo (1772–1823) voru báðir ósammála þessari kenningu.

David Ricardo (1772–1823)

Lögmálið um algera yfirburði

Adam setti fram hugmyndir sínar um óheft viðskipti landa á milli í bók sinni *Audlegð þjóða* árið 1776 en þar sýndi hann fram á með dæmum hvernig tvær þjóðir gætu báðar hagnast af viðskiptum með tvær vörur, t.d. fisk og grænmeti, þegar önnur þjóðin hefði yfirburði í framleiðslu á fiski en hin í framleiðslu á grænmeti. Þetta kallaði hann lögmálið um algjöra yfirburði.

Mynd 21.1 sýnir afköst á mann í löndunum tveimur, A og B, sem framleiða tvær vörutegundir, þ.e. fisk og grænmeti. Land A er landbúnaðarland og þar er grænmetisframleiðslan á mann

Mynd 21.1
Landbúnaður og
grænmetisframleiðsla í
löndum A og B.

Afköst á mann á dag

Land	Fiskur	Grænmeti
A	5 kg	10 kg
B	10 kg	5 kg

Heildarframleiðsla og neysla fyrir
utanríkisviðskipti og sérhæfingu

Land	Fiskur	Grænmeti
A	25 kg	50 kg
B	50 kg	25 kg

tvöföld á við það sem gerist á mann í landi B. Land B er fiskveiðipjóð. Þar veiðir hver maður 10 kíló af fiski á dag sem eru tvöföld afköst samanborin við land A þar sem hver maður veiðir aðeins 5 kíló af fiski á dag.

Vinnuaflið er alls tíu menn í hvoru landi og það er engin sérhæfing. Fimm menn veiða fisk og fimm menn rækta grænmeti, bæði í landi A og í landi B.

Í landi A kostar eitt kíló af fiski jafnmikið og 2 kíló af grænmeti og eitt kíló af grænmeti kostar þar hálft kíló af fiski. Þetta verð fæst með því að færa einn mann úr fiskveiðum yfir í grænmetisræktun í landi A. Við það tapast 5 kíló af fiski en í staðinn eykst grænmetisframleiðslan um 10 kíló. Við fáum tvö kíló af grænmeti fyrir hvert kíló af fiski.

Í landi B kostar eitt kíló af fiski aðeins hálft kíló af grænmeti og eitt kíló af grænmeti kostar þar 2 kíló af fiski. Þetta verð fæst með því að færa einn mann úr fiskveiðum yfir í grænmetisræktun í landi B. Við það tapast 10 kíló af fiski en grænmetisframleiðslan eykst um 5 kíló í staðinn.

Fiskurinn er dýr í landi A en grænmeti ódýrt. Eitt kíló af grænmeti kostar $\frac{1}{2}$ kíló af fiski í A en 2 kíló af fiski í B. Við gáfum okkur að í báðum löndunum væru tíu vinnandi menn og fimm þeirra veiddu fisk en hinir fimm ræktuðu grænmeti (engin sérhæfing). Ef aðeins væru tvö lönd í heiminum væri heimsframleiðslan fyrir sérhæfingu og utanríkisviðskipti 75 kíló af fiski og 75 kíló af grænmeti.

Á mynd 21.2 hefja löndin viðskipti sín á milli og sérhæfa sig í þeirri vöru sem þau eru betur fallin til að framleiða. Í landi A framleiðir allt vinnuaflið grænmeti og í B stundar nú allt vinnuaflið fiskveiðar.

Heimsframleiðslan hefur aukist úr 75 kílóum af fiski og grænmeti í 100 kíló af hvorri vöru. Til þess að bæði löndin hagn-

Framleiðslan í A og B eftir sérhæfingu

Land	Fiskur	Grænmeti
A	0 kg	100 kg
B	100 kg	0 kg

Neysla eftir sérhæfingu og viðskipti

Land	Fiskur	Grænmeti
A	40 kg	60 kg
B	60 kg	40 kg

Mynd 21.2 Framleiðsla
og neysla í löndum A og
B eftir sérhæfingu og
viðskipti.

ist af viðskiptum og sérhæfingu verður neysla þeirra beggja að aukast af báðum vörum, þ.e. almenningur í báðum löndunum þarf að geta borðað bæði meiri fisk og meira grænmeti en hann gerði áður. Til að svo geti orðið þarf verð á fiski og grænmeti sem myndast á markaðnum að liggja á milli verðsins sem ríkti í löndunum áður en viðskiptin hófust. A gæti t.d. selt 40 kíló af grænmeti og fengið í staðinn 40 kíló af fiski. En A gæti líka selt 30 kíló af grænmeti og fengið 30 kíló af fiski í staðinn. Verðið væri í báðum tilvikum hið sama, 1 kíló af fiski kostaði 1 kíló af grænmeti.¹ Bæði löndin hefðu nú betri lífskjör eftir viðskipti og sérhæfingu þar sem neysla þegnanna af fiski og grænmeti er meiri í báðum löndunum eftir viðskiptin.

Adam Smith hafði sem sé uppgötvað eftirfarandi lögmál: Tvö lönd, A og B, hagnast af sérhæfingu og viðskiptum með vörur, t.d. grænmeti og fisk, ef land A, sem hefur meiri afköst í framleiðslu á grænmeti sérhæfir sig því, og land B, sem hefur meiri afköst í framleiðslu á fiski, sérhæfir sig í honum. Þetta kallast lögmálið um algjöra yfirburði.

Lögmálið um algjöra
yfirburði

Lögmálið um sambærilega yfirburði

David Ricardo hafði lesið *Audlegð þjóðanna* og þekkti kenningar Adams Smith um lögmálið um algjöra yfirburði en hann vildi grafast frekar fyrir um hugsanleg áhrif frjálsra viðskipta á lífskjör þjóðanna. Í bókinni *On the Principles of Political Economy and Taxations* (Grundvallaratriði pólitískrar hagfræði og skattlagningar), sem kom út árið 1817, setti hann fram lögmálið um sambærilega yfirburði. Þar varpaði hann fram alveg nýrri spurningu: Hvað ætli gerist ef annað landið hefur minni afköst í framleiðslu á báðum vörum? Gætu viðskipti og sérhæfing hugs-

¹ Verðið var áður 1:2 og 1:0,5.

Mynd 21.3 Afköst á mann í löndum A og B, heildarframleiðsla og neysla fyrir viðskipti og sérhæfingu.

Afköst á mann			Heildarframleiðsla og neysla fyrir viðskipti og sérhæfingu		
Land	Fiskur	Grænmeti	Land	Fiskur	Grænmeti
A	10 kg	20 kg	A	50 kg	100 kg
B	8 kg	8 kg	B	40 kg	40 kg

anlega bætt lífskjörin í löndunum við slíkar aðstæður? Honum tókst að sýna fram á með einföldu dæmi að það er reyndar hægt, sjá mynd 21.3.

Í landi A kostar nú 1 kíló af fiski 2 kíló af grænmeti en í landi B kostar 1 kíló af fiski 1 kíló af grænmeti. Fiskurinn er því ódýrari í B svo að nú veiðir B bara fisk en A ræktar bara grænmeti. Vinnuaflið er tíu manns í hvoru landi eins og áður. Framleiðsla og neysla í A og B fyrir sérhæfingu og utanríkisviðskipti, þegar fimm manns í hvoru landi framleiða í hvorri grein, eru alls 90 kíló af fiski en 140 kíló af grænmeti. Eftir sérhæfinguna veiða tíu manns fisk í B og tíu menn rækta grænmeti í A.

Ef A ræktar eingöngu grænmeti og B veiðir bara fisk, sjá mynd 21.4, fáum við 200 kíló af grænmeti og 80 kíló af fiski en við þurfum meira en 90 kíló af fiski til að auka framleiðsluna í báðum greinunum. Við færum því tvo menn í landi A yfir í fiskveiðar en látum átta menn halda áfram að rækta grænmeti. Þá hefur heimsframleiðslan aukist um 10 kíló af fiski og 20 kíló af grænmeti frá því sem var fyrir sérhæfingu, sjá mynd 21.5.

Gamla verðið í löndunum var 1:1 í B og 1:2 í A. Við fengum 1 kíló af fiski fyrir hvert grænmetiskíló í B en í A þurfum við tvö kíló af grænmeti til að kaupa hvert fiskkíló. Heimsmarkaðs-

Mynd 21.4

Framleiðsla eftir sérhæfingu (1).

Framleiðsla á mann		
Land	Fiskur	Grænmeti
A	0 kg	200 kg
B	80 kg	0 kg

Mynd 21.5

Framleiðsla eftir sérhæfingu (2).

Framleiðsla á mann		
Land	Fiskur	Grænmeti
A	20 kg	160 kg
B	80 kg	0 kg

Heildarverðmæti og neysla eftir sérhæfingu og viðskipti (verð 1).

Land	Fiskur	Grænmeti
A	55 kg	117,5 kg
B	45 kg	42,5 kg

Mynd 21.6

Heildarframleiðsla og neysla eftir viðskipti og sérhæfingu (verð 2).

Land	Fiskur	Grænmeti
A	55 kg	110 kg
B	45 kg	50 kg

Mynd 21.7

verðið verður að liggja einhvers staðar á milli þessa verðs til þess að báðir aðilar geti hagnast af viðskiptunum.

Hér er heimsmarkaðsverðið sett þannig að eftir utanríkisviðskipti selst 1 kíló af fiski fyrir 1,5 kíló af grænmeti. Þetta eru kölluð viðskiptakjör og lýsa því hve mikill innflutningur fæst fyrir útfutninginn. Ef þetta yrði niðurstaðan yrði neyslan í löndunum eftir sérhæfingu og utanríkisviðskipti sú sem sjá má á mynd 21.6.

En viðskiptakjörin gætu líka verið önnur. A gæti selt B 50 kíló af grænmeti og fengið í staðinn 35 kíló af fiski. Nú kostar 1 kíló af fiski 1,43 kíló af grænmeti. Bæði löndin hagnast á viðskiptunum því að nýja verðið, 1:1,43, liggur líka á milli gamla verðsins, sjá mynd 21.7.

Til að bæði löndin hagnist þarf heimsmarkaðsverðið að liggja einhvers staðar á milli upprunalega verðsins í landi A og upprunalega verðsins í landi B. Enda þótt bæði löndin hagnist geta auðvitað einstakir hópar innan þeirra sannarlega tapað á þessum frjálsum viðskiptum. Til dæmis tapa áreiðanlega allir grænmetisframleiðendur í landi B og margir sjómenn í landi A á sérhæfingunni hér að framan, a.m.k. á meðan þeir eru að finna sér önnur störf. Lífskjör þjóðarinnar í heild munu batna vegna utanríkisviðskiptanna en einstakir hópar geta misst vinnuna tímabundið eða til frambúðar vegna ódýrari innfluttrar vöru.

Hverjar eru helstu ástæður utanríkisviðskipta

1. Framleiðslubáttur er misstíkt milli landa

Ljóst er að framleiðslubáttunum er einfaldlega skipt misjafnt milli landa. Íslendingar flytja inn ávexti, sykurlu og olíu því að hér á landi er hvorki hægt að rækta ávexti né sykurlu hvað þá að

vinna olíu úr jörð. Hér við land eru gjöful fiskimið sem gera okkur kleift að veiða miklu meiri fisk en við getum torgað svo að við flytjum út fisk til þjóða sem ekki hafa jafngóðan aðgang að fiskimiðum, eða sem geta ekki veitt nóg handa sínu fólki og þurfa því að kaupa sér viðbót frá öðrum löndum.

2. Afköstin eru meiri og verðið þar af leiðandi lægra í öðrum löndum. Árið 1970 urðu Íslendingar aðilar að EFTA² – illu heilli sögðu sumir sem óttuðust að allur íslenskur iðnaður legðist niður í kjölfarið. Innflutningur á iðnvarningi frá EFTA-löndunum varð samt ekki tollfrjáls fyrr en eftir 1980. Við inngöngu í EFTA fékk íslenskur iðnaður tíu ára aðlögunartímabil og eðlilega stöðst hann ekki samkeppni við innflutning frá EFTA-löndunum í þeim greinum þar sem stærðarhagkvæmni³ var mikil.

Skór, fatnaður, innréttingar, eldavélar, kex og gólfteppi voru miklu ódýrari í framleiðslu í EFTA-löndunum en á Íslandi og þetta er önnur aðalástæðan fyrir viðskiptum okkar við önnur lönd. Aðrir geta framleitt vörna á ódýrari hátt.

Við framleiddum svo lítið magn fyrir örsmaan heimamarkað að verðið gat aldrei verið sambærilegt. Það er ódýrt vinnuafli í Asíu sem framleiðir skóna og fötin sem við kaupum í dag. Þar er mikið framboð af ódýrum vinnukrafti og þangað flytja fyrirtæki víðs vegar að í heiminum verksmiðjur sínar til að geta framleitt vörur sínar á ódýrari hátt.

3. Fólk vill fjölbreytt vöruúrval og fjölbreytta þjónustu. Íslendingar eiga fallett land en þeir vilja líka kynnast öðrum löndum og þjóðum. Þeir fara því til útlanda til að víkka sjóndeildarhringinn. Ferðalög til útlanda eru innflutningur á þjónustu en ferðalög útlendinga hingað flokkast undir útflutning eða útflutta þjónustu. Allt sem aflar gjaldeyriskna kallast einu nafni útflutningur en allt sem gjaldeyriskjunnun er eytt í kallast innflutningur.

Þjóðir sérhæfa sig í þeirri framleiðslu þar sem þær skara fram

² EFTA (European Free Trade Association) er Fríverslunarsamtök Evrópu. Nú eru aðilarlönd EFTA fjögur, þ.e. Noregur, Sviss, Ísland og Lichtenstein.

³ Stærðarhagkvæmni þýðir að því fleiri einingar sem eru framleiddar því minni verður kostnaðurinn á hverja framleidda einingu. Fjöldi framleiðsla lækkar þess vegna framleiðslukostnað og vöruverð og bætir þannig lífskjör.

úr. Franskir ostar og frönsk rauðvín eru ekki bara öðruvísi heldur líka betri en annars staðar. Japanskir bílar og bílar frá Kóreu eru ódýrari en aðrir bílar. Sérhæfingin eykur afköst, lækkar vöruverð og eykur fjölbreytni og gæði vörunnar.

Með sérhæfingu og utanríkisviðskiptum má bæta lífskjör þjóðanna eins þeir og Adam Smith og David Ricardo sýndu fram á. En hvers vegna ríkir bann við innflutningi á mörgum landbúnaðarvörum og hvers vegna setur Evrópusambandið gjöld á innfluttar matvörur í þeim tilgangi að verð þeirra sé svipað og verð á sömu vörum sem framleiddar eru í löndum Evrópusambandsins? Er það gert með hagsmunum neytenda að leiðarljósi? Þessu verður því miður oft að svara neitandi.

Vegna innflutningshafta og hárna tolla á innfluttan fatnað þurftu konur hér á landi sem vildu tolla í tiskunni um og eftir miðbik síðustu aldar að kaupa sér smyglaða útsöluskó frá Ameríku – svokallaða kippuskó⁴ – en þá var hægt að fá í í heimahúsum víða um bæ. Dugmiklar húsmæður fóru seinna í hópum í verslunarferðir til Glasgow og keyptu þar bæði orlon-peysur og útsölukjóra sem þær smygluðu inn í landið og voru þá oft klæddar í marga kjóra við heimkomuna. Síðan var sett upp verslun á stofugólfinu heima. Það var ógleymanleg spennan í loftinu þegar þessir forboðnu ávextir voru skoðaðir því að kaupendurnir gátu alltaf átt von á því að inn ryddust þjónar réttvísinnar sem tækju konurnar fastar fyrir að kaupa smygl og fleygðu þeim síðan eins og landráðamönnum í fangelsi.

Að sjálfsögðu þótti það refsiverð idja að flytja inn fót og skó frá útlöndum því að það tók vinnuna frá íslensku iðnverkaþólki sem á þessum árum saumaði fatnað og smíðaði skó í verksmiðjum Samvinnuhreyfingarinnar bæði á Akureyri og í Reykjavík.

Árið 2008 eru enn umtalsverðar takmarkanir á innflutningi á landbúnaðarvöru hér á landi. Aukið frjálsræði í viðskiptum með landbúnaðarvörur yki kaupmátt almennings til muna þar sem verð á landbúnaðarvörum er hér miklu hærri en heimsmarkaðsverð. Erfitt er að spá fyrir um afleiðingar frjálsra viðskipta með landbúnaðarvörur héraðs. Stórfelldar hækkanir á verði matvöru á heimsmarkaði undanfarið gætu hugsanlega bætt

⁴ Kippuskór voru þeir kallaðir og þekktast á því að örllit gétu voru á hækkanum því að þeir höfðu verið þræddir upp á band og hengdir upp í kippum.

samkeppnishæfni íslensks landbúnaðar. Frjáls viðskipti með landbúnaðarvörur bættu hag almennings til muna en íslensk bændastétt gæti orðið fyrir þungum **búsifjum**, a.m.k. fyrst í stað. Landbúnaðurinn gæti því þurft **opinbera** styrki og nokkurn stuðning til nýsköpunar á aðlögunartímabilinu. Bústofn og búnaður í landbúnaði nýttist ekki í öðrum rekstri sem eykur á vanda þeirra sem stunda landbúnað.

Enn er ótalið að flest lönd vilja tryggja þegnum sínum nægilegt framboð af matvöru innan sinna landamæra þar sem stýrjaldir eða nátturuhamfarir geta orðið þess valdandi að öll viðskipti leggist af, a.m.k. tímabundið. Þó að aukið frjálsræði í viðskiptum með landbúnaðarvörur sé tímanna tákni þarf hér að fara að öllu með gát því málið er langt frá því að vera einfalt.

Viðskiptastefna einstakra þjóða endurspeglar fyrst og fremst þau völd sem einstakir hagsmunahópar hafa í löndunum. Bændur og aðrir matvælaframleiðendur hafa meiri áhrif á viðskiptastefnu stjórnvalda en neytendur. Frjálsari uttanríkisviðskipti bæta hag þjóða en geta að sjálfsgöðu skaðað einstaka hópa. Þannig geta lífsskjör þjóðarinnar í heild batnað á sama tíma og atvinnuleysi eykst og rauntekjur lækka hjá ófaglærðu vinnuafli, t.d. vegna innflutnings á ódýrum vörum frá lágláunarsvæðum í Asíu. Vilji menn standast samkeppni verður menntunin því sífellt mikilvægari á tímum aukinnar hnattvæðingar.

Hvað hefur áunnist í frjálsræðisátt? Frá lokum seinni heimsstyrjaldarinnar hafa þjóðir heimsins smátt og smátt verið að draga úr tollum og öðrum hömlum á viðskipti milli landa.

GATT-samkomulagið

Almenni tolla- og viðskiptasamningurinn, GATT, var staðfestur árið 1947 af 23 löndum. Ísland varð ekki aðili að þessum samningi fyrr en árið 1968. Markmið samningsins var að auka viðskipti landa á milli með því að lækka tolla á vörum og afnema sem flestar aðrar viðskiptahömlur milli aðildarlandanna.

Bestukjaraákvæðin

Grundvallarregla GATT-samkomulagsins er svokölluð bestukjaraákvæði.

Þau þýða að sérhver friðindi á viðskiptasviði sem veitt eru einu ríki skulu hlotnast öðrum aðildarríkjum GATT-samkomulagsins sjálfkrafa. Það er sem sé bannað að gera upp á milli aðildar-

landanna og þetta ákvæði á að gera það erfiðara fyrir þjóðirnar að beita viðskiptahömlum í pólitískum tilgangi. Ef Ísland veitir einu aðildarlandi GATT-samkomulagsins heimild til að flytja inn stígvél tollfrjálst til Íslands færir það öllum öðrum löndum sem aðilar eru að GATT sams konar rétt. Frá þessari reglu eru þó þrjár undanþágur:

- Tollabandalög og fríverslunarsvæði, t.d. ESB, EES og EFTA, hafa undanþágu. Þau mega gera betur við aðildarlönd sín en við önnur lönd utan svæðisins.
- Fátækar þjóðir fá vissar undanþágur.
- Þjóðir sem eiga við langvarandi erfiðleika að etja á viðskiptajöfnuði, þ.e. búa við langvarandi viðskiptahalla, geta fengið leyfi til að setja tímabundna kvóta á innflutning.

Breytingar á GATT-samkomulaginu hafa verið gerðar í svokölluðum samningalotum. Þekktustu loturnar eru Kennedy-lotan sem stóð frá 1964 til 1967 en í henni voru tollar á iðnvarningi í aðildarlöndunum lækkaðir um 35%. Tokyo-lotan stóð yfir árið 1975. Þá voru tollar enn lækkaðir að meðaltali um 5-6%. Úrúgvæ-lotan stóð frá 1986 til 1993 og þá var í fyrsta sinn tekið á hömlum á viðskipti með landbúnaðarvörur. Þar var einnig fjallað í fyrsta sinn um viðskipti með hugverk.

Alþjóðaviðskiptastofnunin (WTO)

Alþjóðaviðskiptastofnunin var sett á laggirnar í kjölfar Úrúgvælotunnar árið 1995 og yfirtók þá alla starfsemi GATT. Ísland er eitt af þeim löndum sem stóðu að stofnun hennar. Árið 2007 áttu 150 þjóðir aðild að stofnuninni. Grundvallarmarkmið Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar er að stuðla að hagvexti og efnahagslegri þróun aðildarlandanna og auka frjálsræði og tryggja réttaröryggi í heimsviðskiptum. Auk samninga um viðskipti með iðnvarningi, sem var aðalstarfsvettvangur GATT, fjallar Alþjóðaviðskiptastofnunin um samninga um landbúnaðarvörur, þjónustu, hugverk og lausn alls kyns deilumála sem upp kunna að koma meðal aðildarríkjanna í sambandi við viðskipti. Alþjóðaviðskiptastofnunin á einnig að vera eftirlitsstofnun sem skal fylgjast með því að samningarnir séu haldnir. Hlutverk stofnunarinnar er því miklu umfangsmeira en hlutverk GATT var áður.

Samningaloturnar

Verkefni

1 Land B er fiskveiðipjóð. Þar veiðir hver maður 12 kíló af fiski á dag sem eru tvöföld afköst samanborið við land A þar sem hver maður veiðir aðeins 6 kíló af fiski á dag.

Land A er landbúnaðarland og þar er grænmetisframleiðslan á mann tvöföld á við það sem gerist á mann í landi B. Það eru tíu menn í hvoru landi og engin sérhæfing, fimm menn veiða fisk og fimm menn rækta grænmeti í hvoru landi.

Hér fyrir neðan eru sýnd afköst á mann í báðum löndunum:

Land	Fiskur	Grænmeti
A	6 kg	12 kg
B	12 kg	6 kg

Löndin hefja nú utanríkisviðskipti. Til þess að hagnast af utanríkisviðskiptum og sérhæfingu verða bæði löndin að geta keypt meira af báðum vörunum eftir utanríkisviðskiptin en þau gátu keypt fyrir sérhæfingu og viðskipti.

- Sýndu heildarframleiðslu fyrir sérhæfingu og utanríkisviðskipti í báðum löndunum.
- Hver er heimsframleiðslan?
- Sýndu heildarframleiðslu í báðum löndunum eftir sérhæfingu.
- Sýndu heildarneyslu í báðum löndunum eftir utanríkisviðskipti þannig að bæði löndin hafi herra neyslustig í báðum vörunum (lífskjörin hafa batnað í báðum löndunum).
- Hvert er verðið á fiski í landi A og landi B fyrir sérhæfingu og utanríkisviðskipti?
- Hvert er heimsmarkaðsverð á fiski eftir sérhæfingu og utanríkisviðskipti?
- Hagnast bæði löndin á viðskiptunum? Er það algilt eða bara hér í þessu dæmi?

Hvað kallast þetta lögmál sem þú hefur nú sýnt fram á?

2 Tvö lönd sem framleiða tvær vörur vilja stunda viðskipti sín á milli. Annað landið afkastar minna í framleiðslu á báðum vörunum.

Geta utanríkisviðskipti og sérhæfing skilað bættum lífskjörum fyrir bæði löndin við slík skilyrði?

Hér eru tíu vinnandi menn í hvoru landi sem sérhæfa sig ekki, heldur veiða fimm menn fisk og fimm menn rækta grænmeti.

Afköst á mann í löndum A og B:

Land	Fiskur	Grænmeti
A	10 kg	25 kg
B	8 kg	8 kg

- Hver er framleiðslan og neyslan af fiski og kjöti í báðum löndunum fyrir sérhæfingu og viðskipti?
- Hver er heimsframleiðslan?
- Sýndu heildarframleiðslu í báðum löndunum eftir sérhæfingu.
- Sýndu heildarneyslu í báðum löndunum eftir utanríkisviðskipti þannig að bæði löndin hafi herra neyslustig í báðum vörunum (lífskjörin hafa batnað í báðum löndunum).
- Hvert er verðið á fiski í landi A og landi B fyrir sérhæfingu og utanríkisviðskipti?
- Hvert er heimsmarkaðsverð á fiski eftir sérhæfingu og utanríkisviðskipti?
- Hagnast bæði löndin á viðskiptunum? Er það algilt eða bara hér í þessu dæmi?
- Hvað kallast þetta lögmál sem þú hefur nú sýnt fram á?

3 Hverjar eru helstu ástæður utanríkisviðskipta? Hvað mótast viðskiptastefnu þjóða? Hagnast allir á frjálsum utanríkisviðskiptum?

4 Segðu frá GATT og WTO.

Fríverslunarsamtök Evrópu

22

Fríverslunarsamtök Evrópu, EFTA, voru stofnuð árið 1959 með undirritun Stokkhólmssamkomulagsins og tóku til starfa ári seinna. Stofnlönd EFTA voru Bretland, Svíþjóð, Danmörk, Noregur, Austurríki, Sviss og Portúgal. Ísland bættist svo í hópinn árið 1970, Finnland 1986 og síðast Lichtenstein árið 1991.

Frá árinu 1995 eru aðeins fjögur lönd með aðild að EFTA. Það eru Ísland, Noregur, Sviss og Lichtenstein. Hin löndin sex hafa öll gengið í Evrópusambandið.

Samtökin voru stofnuð að frumkvæði Bretlands sem sá sér ekki fært að gerast aðili að EBE við stofnun þess árið 1957,¹ meðal annars vegna sérstaks fríverslunarsamnings sem þeir höfðu við Samveldislöndin. Bretar keyptu ódýra matvöru af Samveldislöndunum og óttuðust að tapa þessum viðskiptum ef Bretland gengi í Efnahagsbandalag Evrópu. Margar þjóðir óttuðust líka það yfirþjóðlega vald sem fólst í stofnunum og samþykktum EBE og álitu að það skerti sjálfstæði þeirra.

EFTA-þjóðirnar voru sér mjög meðvitaðar um þann efnahagslega ávinning sem aðild að efnahagsbandalagi hefði í för með sér en treystu sér ekki til að stíga skrefið til fulls inn í EBE og stofnuðu þess vegna EFTA. Markmiðið með EFTA var að koma á frjálsri verslun milli aðildarlandanna með afnámi tolla og annarra viðskiptahafta á iðnvarningi. Í EFTA er enginn ytri tollur gagnvart þjóðum utan samtakanna. Hver þjóð ákveður sína viðskiptastefnu gagnvart öðrum þjóðum. EFTA voru því

¹ Evrópusambandið (ESB) hét Efnahagsbandalag Evrópu (EBE) þegar það var stofnað árið 1957 og árið 1967 var tekið upp nafnið Evrópubandalagið (EB). Það var notað þar til 1992 þegar nafninu var breytt í Evrópusambandið.